

Κώστας Παπαδάκης

*Κείμενο βασισμένο σε ομότιτλη προφορική εισήγηση στο τριήμερο εκδηλώσεων του
“Ινστιτούτου Κοινωνικών και Πολιτικών Ερευνών ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΠΟΥΛΙΟΠΟΥΛΟΣ» που έγινε
στην Αθήνα, 28-30/4/2017*

1.ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΓΕΝΙΚΑ

Με την έννοια **«Δίκαιο»** ορίζεται το σύνολο των κανόνων με τους οποίους ασκείται η εξουσία και ρυθμίζονται οι σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους και οι σχέσεις τους απέναντι στο κράτος. Είναι προφανές ότι το δίκαιο είναι ανθρώπινο δημιούργημα εντελώς ιστορικού και κοινωνικού χαρακτήρα και δεν αποτελεί την απεικόνιση ή την αποτύπωση οποιουδήποτε προπλάσματος ηθικών κανόνων, επιταγών και αιώνιων ή φυσικών νόμων, όπως οι διάφορες σχολές του αστικού δικαίου επιχειρούν να πείσουν.

Πρόκειται για ένα θεσμικό δημιούργημα, το οποίο εμφανίζεται ταυτόχρονα με τη συγκρότηση των πρώτων κοινωνιών και της οργάνωσης της παραγωγής και φυσικά οι κανόνες του δεν ακολουθούν πάντοτε τις ίδιες ηθικές επιταγές οι οποίες, ανάλογα με την ιστορική περίοδο, αλλάζουν. Το δίκαιο δεν είναι έτσι επειδή πρέπει να είναι έτσι, πρέπει να είναι έτσι γιατί είναι έτσι.

Γιατί το δίκαιο δεν διαμορφώνει την οργάνωση της παραγωγής και της εκμετάλλευσης, αλλά την ακολουθεί και την αναπαράγει. Και ανεξάρτητα από τις αποκλίσεις, τις παραλλαγές, τις ερμηνευτικές του ασάφειες, τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζεται και

ερμηνεύεται, δεν μπορεί, σε τελική ανάλυση, παρά να υπηρετεί το εκάστοτε κυρίαρχο κοινωνικοοικονομικό σύστημα και την αντίστοιχη εξουσία. Αποτελεί το θεσμικό εποικοδόμημα της οικονομικής παραγωγικής βάσης και της κοινωνικής οργάνωσης, έχοντας και μία σημαντική ιδεολογική λειτουργία, η οποία συνίσταται στη συγκρότηση και τη διαμόρφωση συνείδησης, πειθαρχίας και υποταγής όσων υπόκεινται στους κανόνες του και συμμορφωτικής επενέργειάς τους σε αυτούς.

Όπως ανέφερα ήδη, αυτό δεν αποκλείει τις διάφορες αποκλίσεις, παραλλαγές, δυνατότητες και αδυναμίες εφαρμογής ανάλογα με τον τρόπο ερμηνείας και την έκταση της εξουσίας εφαρμογής του, πράγμα που άλλωστε είναι σύμφυτο με τη διαλεκτική σχέση του με την κοινωνία, την ιστορική εξέλιξη και του ότι δεν νοείται οποιαδήποτε μηχανιστική έκφραση του ταξικού χαρακτήρα των νομικών κανόνων. Γιατί οι νόμοι είναι και προϊόν τακτικών ή συγκυριακών επιλογών, που μπορεί και να μην ανταποκρίνονται αποτελεσματικά στον ταξικό του χαρακτήρα.

2) Η ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΣΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ ΔΙΚΑΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Το ζήτημα του δικαίου απασχόλησε ήδη τους πρώτους μαρξιστές διανοητές, το Μαρξ και τον Ένγκελς, οι οποίοι αντιπαρατέθηκαν με τις ιδεαλιστικές αντιλήψεις του Έγκελου και άλλων για το δίκαιο και ταυτόχρονα χρειάστηκε να ωριμάσουν τις σκέψεις τους γύρω από αυτό, ευρισκόμενοι στην περίοδο της πρώτης διεθνούς και μετά κάτω από το βάρος της διπλής ιδεολογικής αντιπαράθεσης: Αφενός με το αναρχικό ρεύμα που αμφισβητούσε το αστικό κράτος, αλλά διεκήρυσσε την καταστροφή του χωρίς να μεριμνά για τον τρόπο οργάνωσης των παραγωγικών σχέσεων μετά από αυτήν και τη δυνατότητα εξάλειψης της καπιταλιστικής παλινόρθωσης. Και αφετέρου το ρεύμα της σοσιαλδημοκρατίας, που για πάρα πολλές δεκαετίες, σχεδόν μέχρι την Οκτωβριανή Επανάσταση, και όχι μόνο μέχρι τότε, ταλάνισε το μαρξιστικό κίνημα, υιοθετώντας ουσιαστικά την ουδέτερη εργαλειώδη χρήση του αστικού κράτους, το οποίο είναι δυνατό να μεταρρυθμιστεί κάτω από μια διαφορετική διακυβέρνηση και να υπηρετήσει διαφορετικά ταξικά συμφέροντα από εκείνα που ήδη υπηρετεί.

Η αποσαφήνιση της στάσης του μαρξιστικού κινήματος απέναντι στο αστικό κράτος, που άρχισε να γίνεται επιτακτική μετά την **Παρισινή Κομμούνα** του 1871 και οδήγησε λίγα χρόνια αργότερα στη διάσπαση της Πρώτης Κομμουνιστικής Διεθνούς με την αποχώρηση του αναρχικού ρεύματος και τη διατύπωση του περίφημου ερωτήματος του Μπακούνιν προς τον Μαρξ ότι *«αφού το προλεταριάτο θα καταλάβει την εξουσία και θα εγκαταστήσει τη δικτατορία του, ποιόν θα εξουσιάζει;»*, άρχισε να τίθεται αντιμέτωπο με την προγραμματική

συγκρότηση που ήταν αναγκαία να διατυπώσει εκείνους τους κανόνες δικαίου που θα υλοποιούσαν την κοινωνική ανατροπή, θα καθιστούσαν απαγορευτική την εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο με την ατομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής, θα ρύθμιζαν τις εργασιακές σχέσεις και το δικαίωμα απόληψης του κοινωνικού προϊόντος της εργασίας τους, σύμφωνα με την αρχή «**στον καθένα σύμφωνα με τις δυνατότητές του και σύμφωνα με τις ανάγκες του**» και θα απέτρεπαν τη δυνατότητα ανάκτησης της ιδιοκτησίας και εξουσίας των μέσων παραγωγής από την αστική τάξη και επαναφορά του καθεστώτος κοινωνικής εκμετάλλευσης.

Ωστόσο, με εξαίρεση την **Παρισινή Κομμούνα**, το μαρξιστικό κίνημα δε βρέθηκε ποτέ το 19ο αιώνα ποτέ στα πρόθυρα της εξουσίας και συνεπώς δεν χρειάστηκε να προχωρήσει αυτή την προγραμματική συγκρότηση σε συγκεκριμένο νομικό πρόγραμμα. Βεβαίως, η Παρισινή Κομμούνα, όπως αυτή αξιολογήθηκε από τον Μαρξ, που ήδη από το 1847 στο **Κομμουνιστικό Μανιφέστο** μαζί με τον Ένγκελς μιλούσε για την αντικατάσταση του κρατικού μηχανισμού από το προλεταριάτο ανυψωμένο σε κυβερνώσα τάξη με την κατάκτηση της δημοκρατίας, αναμένοντας από την πείρα ενός κινήματος των μαζών να δώσει την απάντηση του προβλήματος και να καθορίσει τις μορφές του, συνόψισε στο βιβλίο του **Εμφύλιος πόλεμος στη Γαλλία** (1871) τις σημαντικότερες εμπειρίες της Παρισινής Κομμούνας, που ήταν συνοπτικά:

Η κατάργηση του μόνιμου στρατού και η αντικατάστασή του από το ένοπλο έθνος, η κατάργηση του κοινοβουλευτισμού και η αντικατάστασή του από το Συμβούλιο της Κομμούνας, που αποτελείτο από εκλεγμένους αντιπροσώπους που ήταν δυνατό να ανακληθούν οποιαδήποτε στιγμή,

Η κατάργηση της αστυνομίας και η αντικατάστασή της από ένα ανακαλούμενο όργανο της Κομμούνας

Και γενικότερα η κατάργηση, όχι μόνο του μόνιμου στρατού, αλλά και όλων των αρχόντων σε εκλεγμένους και ανακαλούμενους υπαλλήλους του κράτους,

Καθώς και η εξίσωση προς τα κάτω των μισθών όλων αυτών των λειτουργών στο επίπεδο του κατωτέρου μισθού εργάτη, προφανώς ως αντικίνητρο κατά της επαγγελματοποίησης των λειτουργιών αυτών.

Επόμενος σημαντικός σταθμός κριτικής τοποθέτησης του Μαρξ για το δίκαιο είναι το γνωστό επίσης βιβλίο του **Κριτική στο πρόγραμμα της Γκότα**. Η Γκότα είναι η Γερμανική

πόλη, στην οποία το 1875 μέσα από ένα ενωτικό συνέδριο δημιουργήθηκε το Γερμανικό Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα, ύστερα από ενοποίηση της μαρξιστικής και της μεταρρυθμιστικής Λασσαλιανής τάσης (από τον Λασσάλ, δικηγόρο και ηγέτη της τάσης αυτής), το πρόγραμμα του οποίου περιείχε αρκετές υποχωρήσεις της μαρξιστικής τάσης απέναντι στη Λασσαλιανή. Πρόκειται βέβαια **όχι για πρόγραμμα**, ούτε για ένα υλοποιήσιμο σύστημα νομικών ρυθμίσεων, αλλά για **διακήρυξη**, απέναντι στα σημεία της οποίας οι ενστάσεις του Μάρξ έχουν μεν τεράστια σημασία, επικεντρώνονται όμως, κύρια, σε επίπεδο ιδεολογικοπολιτικού προσανατολισμού παρά σε επίπεδο νομικών ρυθμίσεων και η τεράστια σημασία τους έγκειται στο γεγονός ότι το «πρόγραμμα της Γκότα» (κατ' ακρίβεια το σχέδιο προγράμματος είναι το κείμενο που κριτικάρει ο Μαρξ) δεν αμφισβητεί ουσιαστικά την κυρίαρχη μορφή της κοινωνίας, στην οποία το ιδρυόμενο κόμμα επιχειρεί να παρέμβει, δηλαδή το αστικό κράτος. Και δεν αποσαφηνίζει τον τρόπο της δίκαιης διανομής του κοινωνικού προϊόντος.

Εδώ αξίζει να σημειωθεί μια πολύ σημαντική παρατήρηση του Μαρξ, η οποία απομυθοποιεί το κατά πόσον η ισότητα συνιστά δίκαιη διανομή του εσόδου της εργασίας και δημοκρατία:

«Σε μια κομμουνιστική κοινωνία ο κάθε μεμονωμένος παραγωγός παίρνει πίσω ό,τι ακριβώς της δίνει και αυτό που της έχει δώσει είναι η ατομική του ποσότητα εργασίας. Ατομικός του εργάσιμος χρόνος που προσφέρθηκε είναι το μερτικό του στην κοινωνική παρακαταθήκη μέσων κατανάλωσης και σε εκείνα που δικαιούται να πάρει από αυτήν. **Όμως στην καπιταλιστική παραγωγή, το ίσο δίκαιο είναι άνισο δίκαιο για άνιση εργασία**, γιατί δεν αναγνωρίζει ταξικές διαφορές, καθώς ο καθένας δεν είναι παρά εργάτης όπως και ο άλλος, αναγνωρίζει όμως σα φυσικά προνόμια τις άνισες ατομικές ικανότητες και επομένως και επομένως την άνιση παραγωγική ικανότητα. Τα άνισα άτομα μπορούν να μετρηθούν μόνο με ίσο μέτρο εφόσον τα βλέπει κανείς από την ίδια πλευρά. Αυτό το ίσο δίκαιο είναι άνισο δίκαιο για άνιση εργασία. Στο περιεχόμενό του λοιπόν είναι δίκαιο της ανισότητας, όπως για κάθε δίκαιο».

Η τυπική λοιπόν αστική νομική ισότητα συγκαλύπτει και νομιμοποιεί την οικονομικοκοινωνική ανισότητα.

Ήδη πολλά χρόνια πριν, στη **18η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη** (1852), ο Μαρξ κριτικάροντας τον τρόπο λειτουργίας των κανόνων δικαίου και καταρρίπτοντας τις

λεγκαλιστικές και θεσμικές αυταπάτες τις εποχής του, διατύπωσε την ιστορική φράση ότι: «Κάθε αστική ελευθερία έχει μία άνω και μια κάτω στιγμή, με την άνω στιγμή καθιερώνεται και με την κάτω στιγμή αναιρείται».

Ενισχύοντας το παραπάνω, η θέση του Β. Ι. Λένιν διατυπώνεται το 1915 στο βιβλίο του **«Η προλεταριακή επανάσταση και ο αποστάτης Κάουτσκυ»:**

«Δεν υπάρχει κανένα κράτος, έστω και το πιο δημοκρατικό, που να μην έχει στο σύνταγμά του παραθυράκια και επιφυλάξεις, που εξασφαλίζουν στην αστική τάξη τη δυνατότητα να κινητοποιεί στρατεύματα ενάντια στους εργάτες, να κηρύσσει το στρατιωτικό νόμο κτλ. “σε περίπτωση διατάραξης της τάξης” , στην πραγματικότητα, σε περίπτωση που η εκμεταλλεζόμενη τάξη “παραβιάζει” το καθεστώς της σκλαβιάς της και κάνει προσπάθειες να φέρεται όχι δουλικά».

Θα προσέθετα ότι καμία εξουσία που πηγάζει από ένα άδικο και εκμεταλλευτικό κοινωνικό σύστημα, δεν είναι σε θέση να αποδώσει δικαιοσύνη. Και καμία ισότητα στην ανισότητα δε συνιστά δικαιοσύνη. Γι’ αυτό άλλωστε και αρνούμαστε να ονομάζουμε έτσι την αστική δικαστική εξουσία, επιδιωχώντας της έναν αυτάρεσκο ηθικό τίτλο, με τον οποίο, με τη συνενοχή της ρεφορμιστικής αριστεράς, αυτοαποκαλείται εδώ και δεκαετίες.

3. Η ΠΟΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΚΤΩΒΡΙΑΝΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Η Οκτωβριανή Επανάσταση ήρθε σε μια χώρα που ήταν εκτός των προβλέψεων του Μαρξ και όχι μόνο αυτό, αλλά που ακόμη και η οργανωμένη πρωτοπορία του Ρωσικού Σοσιαλιστικού Δημοκρατικού Εργατικού Κόμματος, μηδέ και των μπολσεβίκων εξαιρουμένων, αν δεν αρνιόταν συνειδητά, τουλάχιστον αδυνατούσε να αντιληφθεί τις επαναστατικές δυνατότητες της εποχής της, ακόμη και λίγους μήνες πριν από την Οκτωβριανή Επανάσταση. Αρχικά επηρεασμένη από την ήττα από την αποτυχημένη επανάσταση του 1905, την παρανομία, τις εξορίες και τις φυλακίσεις της ηγεσίας και των αγωνιστών του. Στη συνέχεια, με τη διάσπαση της Δεύτερης Διεθνούς (1914), στο εσωτερικό της οποίας οι αντιθέσεις οξύνθηκαν με το ξέσπασμα του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου και τη στάση απέναντι σε αυτόν (βλ. και την υποδειγματική στάση του Καρλ Λήμπκνεχτ, ο οποίος υπήρξε ο μοναδικός βουλευτής του Γερμανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος που αρνήθηκε να υπερψηφίσει τις πολεμικές πιστώσεις στη βουλή, αναλαμβάνοντας το ρίσκο της ρετσινιάς του προδότη, όταν οι Κάουτσκυ, Μπερνστάιν κλπ τάσσονταν υπέρ του εθνικού πολέμου, αποφεύγοντας να

τον καταγγείλουν ως ιμπεριαλιστικό και να καλέσουν το λαό να ξεγερθεί εναντίον του) και που η συνδιάσκεψη του Τσίμερβαλντ του 1915 φαινόταν πάρα πολύ μικρή για να ανασυγκροτήσει σε διεθνή βάση το σοσιαλιστικό κίνημα μετά από το ξεκαθάρισμα αυτό και ενόσω ο πόλεμος, με όσες αντιθέσεις δημιουργούσε στο εσωτερικό του κινήματος εξακολουθούσε να συνεχίζεται σε πανευρωπαϊκή κλίμακα.

Τέλος, με την επανάσταση του Φεβρουαρίου του 1917, που ξεκίνησε από μια απρόσμενη απεργία στην Πετρούπολη με αφορμή την παγκόσμια ημέρα της γυναίκας, χωρίς κανείς να μπορεί φανταστεί το πού θα μπορούσε αυτή να φτάσει, που έφτασε να ανατρέψει τον Τσάρο και να εγκαταστήσει τη λεγόμενη προσωρινή κυβέρνηση. Και με το σύνολο της επανερχόμενης, σταδιακά, από τις εξορίες, ηγεσίας του μετέπειτα ΚΚΣΕ, να θεωρεί την προσωρινή κυβέρνηση κατάκτηση του ρωσικού λαού και να θέτει το καθήκον στήριξής της. Και με έναν Λένιν, που φτάνοντας με το «σφραγισμένο βαγόνι από το τραίνο της Γερμανίας» της Γερμανίας στις 3-4-1917 στην Αγία Πετρούπολη, να διακηρύσσει τη θέση **«όλη η εξουσία στα Σοβιέτ»**, να ρίχνει το σύνθημα της ανατροπής της προσωρινής κυβέρνησης και όχι απλώς να νομιμοποιεί τη δυαδική εξουσία, που έτσι και αλλιώς είχε επιβληθεί από τα κάτω, από τους εργάτες των Σοβιέτ της Πετρούπολης και άλλων 77 πόλεων (συνολικά 130 Σοβιέτ σε όλη τη χώρα) από το Φλεβάρη του 1917, αλλά να θέτει αποκάλυπτα τη ρήξη με τη θεωρία των σταδίων, της ολοκλήρωσης δηλαδή πρώτα της αστικοδημοκρατικής επανάστασης και μετά το πέρασμα στη σοσιαλιστική, να μιλά για εθνικοποίηση τραπεζών με εργατικό έλεγχο και για δήμευση των τσιφλικιών, να συγκρούεται με την προσωρινή κυβέρνηση και θέτοντας το μοντέλο της Κομμούνας του Παρισιού ως πολιτικής μορφής με την οποία μπορεί να συντελεστεί η οικονομική απελευθέρωση των εργαζομένων, να ρίχνει το, γνωστό πια, σύνθημα «Όλη η εξουσία στα Σοβιέτ», τερματίζοντας τη σύγχυση και αποτρέποντας οριστικά την σταθεροποίηση της Προσωρινής Κυβέρνησης με τη συνεισφορά των εσέρων, μενσεβίκων κλπ και εν τέλει της προετοιμασίας της αντεπανάστασης που ήταν θέμα χρόνου να εκδηλωθεί όταν οι διεθνείς συσχετισμοί για την άρχουσα τάξη άλλαζαν.

Οι **Θέσεις του Απρίλη**, ένα από τα σημαντικότερα κατά τη γνώμη μου δύο βιβλία του Λένιν, που καθόρισαν την εξέλιξη της Οχτωβριανής Επανάστασης, Απρίλης του 1917 (το δεύτερο είναι το **Κράτος και Επανάσταση** τον Αύγουστο 1917), είναι εκείνα τα οποία, μετά από κρυστάλλινα νηφάλια εκτίμηση της κατάστασης, οριοθετούν συγκεκριμένα τις δυνατότητες και τα καθήκοντα της περιόδου και κυρίως θέτουν το ζήτημα του προσανατολισμού απέναντι στο αστικό κράτος και διατυπώνουν, συγκεκριμενοποιώντας τους στόχους εκείνους που υλοποιούν τα κομμουνιστικά προτάγματα, όπως αυτά διατυπώθηκαν από τους Μαρξ και Ένγκελς και όπως αυτά μορφοποιήθηκαν από την Παρισινή Κομμούνα του 1871 σαν πρώτη μαζική κοινωνική επαναστατική εμπειρία.

Όμως, τις θέσεις του Λένιν έσπευσαν πολλοί, από την ηγεσία του Κόμματος, να χαρακτηρίσουν ως παραλήρημα ή στην καλύτερη περίπτωση (ακόμα και η Ισκρα) ως προσωπικές απόψεις του Λένιν που δεν δεσμεύουν το κόμμα. Ενώ στελέχη τους μετείχαν σε συνδιασκέψεις παραγόντων και διαδικασίες συνεργασίας με την Προσωρινή Κυβέρνηση Λφοβ και μετά του εσέρου δικηγόρου Αλέξανδρου Κερένσκυ.

Η πραγματικότητα, ελάχιστους μήνες μετά και παρά γεγονός ότι δεν φάνηκε να ξεκαθαρίζεται από την αρχή η μεταστροφή του κόμματος υπέρ των απόψεων του Λένιν, είναι γνωστό ότι τον δικαίωσε απόλυτα. Τα 24.000 μέλη των Μπολσεβίκων του Φλεβάρη έγιναν 300.000 τον Οκτώβρη.

Όλα τα παραπάνω επισημαίνονται όχι ως υποκατάστατο ιστορικής παράθεσης, αλλά για να καταδειχθεί το **πόσο λίγο προετοιμασμένη από άποψη «προγραμματικής συγκρότησης», άρα και από νομική προετοιμασία** του τρόπου διακυβέρνησης που θα ασκούσε, ήταν η ρώσικη επανάσταση.

Όμως η δικαιωμένη επιμονή του ηγέτη της δεν είναι αποτέλεσμα καμίας μεταφυσικής σκέψης, αλλά μιας ακλόνητης τακτικής εκτίμησης, βγαλμένης από την δυναμική ζωντανή πραγματικότητα, την κατακτημένη άμεση και αντιπροσωπευτική λειτουργία των Σοβιέτ σε όλους τους εργοστασιακούς χώρους των πόλεων και της υπαίθρου, με ό,τι αυτό συνεπάγεται στη διαμόρφωση αυτοπεποίθησης και συλλογικής ταξικής συνείδησης της εργατικής τάξης. Αυτή μπόρεσε να εγκαθιδρύσει αυτό που ονομάστηκε **δυσδική εξουσία** τους μήνες εκείνους (από τον Φλεβάρη μέχρι τον Οκτώβρη) στην μετέπειτα Σοβιετική Ένωση.

Ο Λένιν, έχοντας και την ιδιότητα του νομικού, καθώς είχε σπουδάσει και είχε ασκήσει και δικηγορία πριν βγει στην παρανομία και εξορισθεί από τη Ρωσία, συνειδητοποίησε τη σημασία των νομικών ρυθμίσεων για το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό και την κοινωνική οργάνωση της κοινωνίας και την τήρηση του σοσιαλιστικού δικαίου, προκειμένου

α) Να καταργήσει την ατομική ιδιοκτησία και προνομιακή εκμετάλλευση στα μέσα παραγωγής.

β) Να συνεισφέρει στη κατανομή του κοινωνικού πλούτου με τρόπο αντίστοιχο των σχέσεων παραγωγής,

γ) Να οργανώσει την εργατική εξουσία, να συμβάλει στην αποτροπή των προσπαθειών της αστικής τάξης να επανέλθει στην εξουσία και να εμποδίσει την αυτονόμηση των κρατικών

λειτουργών από την εργατική τάξη.

Όλα αυτά εκκαλείτο να τα αντιμετωπίσει κάτω από συνθήκες πολλαπλού πολέμου ενάντια στη νεοσύστατη σοβιετική Ρωσία, τόσο από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο που εξακολουθούσε να συνεχίζεται μέχρι το Φλεβάρη του 1918 και τη συνθήκη του Μπρεστ - Λιτόφσκ που στοίχησε την παράδοση της Ουκρανίας, Φινλανδίας, του Καυκάσου, της Πολωνίας και των Βαλτικών χωρών, όσο και την απόβαση στην Ουκρανία, τη δημιουργία του λευκού στρατού από τον πραξικοπηματία Κορνίλοφ, την Κρονστάνδη και άλλα, ανάμεσα στα οποία και την από 30-8-1918 απόπειρα δολοφονίας του Λένιν, που στάθηκε καθοριστική για την αποκοπή της διαδρομής της ζωής του, καθώς σε κάποια μεταγενέστερη ιατρική επέμβαση, για την αφαίρεση της μίας από τις σφαίρες που είχαν εισχωρήσει στο σώμα του, παρουσιάστηκε διάρρηξη αγγείων που προκάλεσε εγκεφαλικό επεισόδιο, με αποτέλεσμα τη μερική του παράλυση και τελική τον πρόωρο θάνατό του το 1924.

Ο θάνατός του, σε ηλικία μόλις 54 ετών και η πολιτική του απονέκρωση δύο τουλάχιστον χρόνια πριν, αναμφισβήτητα συνέβαλαν καθοριστικά στην αρνητική εξέλιξη των πραγμάτων στη Σοβιετική Ένωση.

4. ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΟΧΤΩΒΡΙΑΝΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Εν πάση περιπτώσει, το πρώτο Σοβιετικό Σύνταγμα του Ιουλίου 1918 υλοποιούσε, οπωσδήποτε όχι με τον πιο συγκεκριμένο δυνατό τρόπο σίγουρα όμως με απόλυτη διακηρυκτική πιστότητα, τις προτεραιότητες της ρωσικής επανάστασης, όπως είχαν καθοριστεί από τις θέσεις του Απρίλη.

Διατύπωνε το σκοπό της εξάλειψης κάθε εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο, της οριστικής κατάργησης της διαίρεσης της κοινωνίας σε τάξεις και της ανηλεούς συντριβής όλων των εκμεταλλευτών.

Καταργούσε την ατομική ιδιοκτησία στο έδαφος και κήρυσσε κάθε γη εθνική ιδιοκτησία καθώς και τα δάση, το υπέδαφος, το νερό, τα ζώα, τα εργαλεία και τις **αγροτικές επιχειρήσεις μεγάλης καλλιέργειας** (εδώ κρατήστε μια υποσημείωση γιατί θα επανέλθουμε).

Έθετε διακηρυκτικά τον στόχο της εξουσίας των εργατών και καθιέρωνε τον εργατικό έλεγχο.

Επικύρωνε τη μεταβίβαση όλων των τραπεζών στο κράτος, των εργατών και των χωρικών

και διέτασσε την καθολική, υποχρεωτική εργασία «*όποιος δεν δουλεύει δεν δικαιούται κοινωνικές παροχές*».

Διαχώριζε την εκκλησία από το κράτος, καθιερώνοντας την ελευθερία της θρησκευτικής αλλά και της αντί-θρησκευτικής προπαγάνδας.

Απέδιδε στην εργατική τάξη όλα τα υλικά και τεχνικά μέσα, τα απαιτούμενα για τη δημοσίευση εφημερίδων, φυλλαδίων, βιβλίων και άλλων εντύπων, εξασφαλίζοντας έμπρακτα το δικαίωμα της πληροφόρησης, το οποίο διατύπωνε emphaticά ως δικαίωμα πραγματικής πληροφόρησης, με τις απαλλοτριωμένες από το κεφάλαιο ιδιωτικές εγκαταστάσεις και μέσα.

Έθετε στη διάθεση των πολιτών της Σοβιετικής Δημοκρατίας όλα τα δημόσια κτίρια για να γίνει πραγματικότητα η συνταγματική ελευθερία της συνάθροισης την οποία διατύπωνε επίσης emphaticά ως πραγματική ελευθερία συνάθροισης.

Καθιέρωνε το δικαίωμα ασύλου σε κάθε αλλοδαπό διωκόμενο για πολιτικά ή θρησκευτικά αδικήματα.

Αλλά και εγκαθιστούσε την υποχρεωτική ένοπλη στρατιωτική θητεία μόνο για τους εργάτες

Και προέβλεπε την αφαίρεση, από κάθε άτομο ή μεμονωμένη ομάδα, δικαιωμάτων τα οποία βλάπτουν τα συμφέροντα της σοσιαλιστικής επανάστασης.

Οργάνωνε επίσης (εδώ με πάρα πολύ συγκεκριμένο τρόπο, γιατί προφανώς δεν έκανε τίποτε άλλο από το να αποτυπώνει τον τρόπο με τον οποίο ήδη λειτουργούσαν εδώ και χρονιά τα Σοβιέτ στη χώρα αυτή) τον εργατικό έλεγχο, την εκλογή αντιπροσώπων σε περιφερειακό και κυβερνητικό επίπεδο, καθιερώνοντας το **δικαίωμα εκλέγειν και εκλέγεσθαι, για πρώτη φορά και για τις γυναίκες**, από τα 18 χρόνια και **αποκλείοντας από τα δικαιώματα αυτά όποιον χρησιμοποιεί την εργασία άλλου για δικό του όφελος**.

Τέλος, προέβλεπε, επί λέξει, (άρθρο 78) ότι:

Οι εκλογείς που εξέλεξαν αντιπρόσωπο για τα Σοβιέτ έχουν ανά πάσα στιγμή **το δικαίωμα της ανακλήσεως** αυτού και της διενέργειας νέων εκλογών, σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις.

Ακολούθησε ο Ποινικός κώδικας του 1922 και ο Αστικός κώδικας το 1923 και σειρά άλλων νόμων και διαταγμάτων, τα οποία ρύθμισαν με πολύ ουσιαστικό τρόπο τις παροχές του

κοινωνικού κράτους αλλά και την ουσιαστική ισότητα των γυναικών στην κοινωνία καθώς επίσης και τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων. Φυσικά και ο καταμερισμός εργασίας διατηρήθηκε και οι εμπορευματικές σχέσεις εν μέρει τουλάχιστον.

Ωστόσο, το νεοφώτιστο σοβιετικό δίκαιο, όσο και αν ήταν αναγκαίο για να θεμελιώσει το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας, δεν ήταν φυσικά ούτε ικανό για να διασφαλίσει την εργατική εξουσία και να αποτρέψει την καπιταλιστική παλινόρθωση, ούτε υπεύθυνο για την πραγματοποίησή της. Δεν δημιουργεί το δίκαιο κοινωνία, η κοινωνία δημιουργεί δίκαιο.

Όπως διατυπώνει ο Μαρξ στην **Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας**,

«το σύνολο των παραγωγικών σχέσεων αποτελεί το οικονομικό οικοδόμημα της κοινωνίας, τη βάση την υλική που πάνω της υψώνεται ένα νομικό και πολιτικό εποικοδόμημα και που σ' αυτήν αντιστοιχούν ορισμένες πάλι κοινωνικές μορφές συνείδησης. **Όταν μεταβάλλεται η οικονομική βάση, ανατρέπεται** λιγότερο ή περισσότερο, γρηγορότερα ή αργότερα, ολόκληρο **το τεράστιο εποικοδόμημα**. Όταν αντικρίζουμε τέτοιου είδους μετατροπές, πάντα θα πρέπει να ξεχωρίζουμε την υλική ανατροπή των οικονομικών όρων της παραγωγής από τις νομικές, πολιτικές, θρησκευτικές, καλλιτεχνικές ή φιλοσοφικές μορφές, κοντολογίς από τις ιδεολογικές μορφές που με αυτές συνειδητοποιούν οι άνθρωποι αυτή τη σύγκρουση και την αποτελειώνουν».

Η νεοσύστατη σοβιετική κοινωνία δεν μπόρεσε ή δεν πρόλαβε να καταργήσει το νόμο της αξίας. Αντίθετα, σε αρκετές περιπτώσεις τις ενίσχυσε και τις αναβάθμισε, στην ανάγκη της να μπορέσει να πετύχει τη δική της παραγωγική ανασυγκρότηση που θα δυνάμωνε οικονομικά τη Σοβιετική Ένωση θα την έκανε αυτοδύναμη και θα δημιουργούσε οικονομικό πλεόνασμα που θα μπορούσε να διανεμηθεί στους παραγωγούς, σύμφωνα με τη συμμετοχή τους ως αντάλλαγμα της εργασίας τους. Ωστόσο, υπέκυψε στην ανάγκη της παραγωγικότητας και το δέλεαρ των μικροπαραγωγών με το κριτήριο του ατομικού κέρδους, δίνοντας τη δυνατότητα με τη Ν.Ε.Π. στους Κουλάκους να πωλούν σε τιμές ελεύθερης αγοράς το πλεόνασμα της παραγωγής τους, ύστερα από την αφαίρεση του, υποχρεωτικά προσφερόμενου σε συγκεκριμένες διατιμημένες αξίες στο κράτος, μεριδίου της παραγωγής τους, διατηρώντας τους έτσι ως επιχειρηματίες, έστω και μικρής κλίμακας, με την εκμετάλλευση εργασίας εργατών γης. Η τελευταία των εκμεταλλευτριών τάξεων, που δεν καταργήθηκε με την επανάσταση, δυνάμωσε και πήρε στα χέρια της τα μέσα αγροτικής

παραγωγής.

Τόσο, που έφτασαν τα επόμενα χρόνια να αρνούνται την διάθεση της παραγωγής «τους» εκτός συνθηκών ελεύθερης αγοράς. οδηγώντας το Κ.Κ.Σ.Ε. στην απόφαση για την κολλεκτιβοποίηση.

Ωστόσο μια νέα, αρχικά γραφειοκρατική («νομενκλατούρα») και μετέπειτα αστική, τάξη, βγαλμένη μέσα από το ίδιο το κόμμα και τα ανώτερα στελέχη του, ανέλαβε και απέκτησε τον έλεγχο της διοίκησης της παραγωγής και φυσικά του ίδιου του κράτους, Έχει σημασία να πούμε εδώ το αυτονόητο, ότι η κατάκτηση της εξουσίας δεν είναι αρκετή, καθοριστική σημασία έχει να μπορεί να διατηρείται η εξουσία και κυρίως να αποτρέπεται η ανατροπή των κοινωνικών όρων υπό τους οποίους έχει εγκαθιδρυθεί. Για να μπορέσει να κυβερνά η εργατική τάξη είναι αναγκαίο να γνωρίζει πώς να κυβερνάει. Αυτό δεν μπορεί να γίνει χωρίς την κατάργηση της διάκρισης ανάμεσα στην πνευματική και χειρονακτική εργασία και κατ' επέκταση, εν τέλει, ανάμεσα στη διευθυντική και εκτελεστική εργασία. Σε διαφορετική περίπτωση, μια ελίτ που θα κατέχει τη μορφωτική δυνατότητα να διαχειρίζεται και να διευθύνει την παραγωγή και το κράτος θα αναδεικνύεται ως άρχουσα τάξη, έστω και αν τυπικά δεν έχει το τίτλο του ιδιοκτήτη των μέσων παραγωγής, – όπως άλλωστε, ακόμα και στις μέρες μας, χρόνια αργότερα, πολλά σημαίνοντα διευθυντικά στελέχη της άρχουσας τάξης, golden boys κλπ δεν έχουν σχέση ιδιοκτήτη – γιατί το κρίσιμο δεν είναι η ιδιοκτησία, αλλά η διαχείριση και η εξουσία σε αυτά.

Η απονέκρωση του δικαίου δεν εμφανίστηκε ως τάση για τους κανόνες εκείνους, οι οποίοι ρυθμίζουν την άσκηση εξουσίας στους πολίτες, αλλά αντίθετα απονεκρώθηκαν οι κανόνες εκείνοι που παρείχαν δικαιώματα στους πολίτες και εξύψωναν τη θέση τους στους μηχανισμούς εξουσίας. Οι έκτακτες ρυθμίσεις του Συντάγματος του 1918 σε καθεστώς εμφυλίου πολέμου, που βέβαια ωχριούσε μπροστά στις αντίστοιχες ρυθμίσεις των δυτικών χωρών της περιόδου, έδωσε τη θέση της στην υποβάθμιση του δικαίου με την παροχή μεγαλύτερων δυνατοτήτων δράσης στα όργανα της κρατικής εξουσίας. Τόσο με την τάση ανενέργειας κανόνων δικαίου, οι οποίοι ρύθμισαν θεμελιώδεις τομείς οργάνωσης της νέας επαναστατικής εξουσίας, όσο και μέσω της ασάφειας των κανόνων, η οποία προσέδιδε στα όργανα κρατικής εξουσίας μεγάλες ερμηνευτικές δυνατότητες.

Και φυσικά ενισχύθηκαν τα **αυτοπροστατευτικά νομοθετικά** υπολείμματα που υπήρξαν, ακόμη και στο Σύνταγμα του 1918, όπως το άρθρο 23 σύμφωνα με το οποίο *«εμπνεόμενοι από τα συμφέροντα της εργατικής τάξης στο σύνολό της, η Σοσιαλιστική Ομοσπονδία Δημοκρατίας Σοβιετικής Ρωσίας αφαιρεί, από κάθε άτομο ή κάθε μεμονωμένη ομάδα,*

δικαιώματα τα οποία βλάπτουν τα συμφέροντα της σοσιαλιστικής επανάστασης», με την προφανή ασάφεια που οπλίζει την αυθαιρεσία κάθε εξουσίας, όμοια με εκείνες τις προστατευτικές από τον εσωτερικό εχθρό δικλείδες ασφαλείας που υπήρχαν στις δυτικές χώρες και τις οποίες, ακόμη και σήμερα, μιλώντας είτε για την ιστορία είτε για σημερινά νομοθετήματα, καταγγέλλουμε.

Ήδη, ο Ποινικός Κώδικας του 1922 θέσπιζε την αρχή της αναλογίας, παρέχοντας δηλαδή την εξουσία στο δικαστήριο να μπορεί να θεωρήσει ποινικό αδίκημα, ακόμη και μια πράξη που δεν περιγράφεται ως τέτοια στο νόμο, αλλά κατά την κρίση του είχε όμοια χαρακτηριστικά με άλλο αδίκημα. Η λύση αυτή επιλέχθηκε για να καλυφθούν τα κενά στη νομοθεσία, καθώς οι συνθήκες ήταν τέτοιες που δεν ευνοούσαν την άμεση κατάσχεση ενός πλήρους ποινικού κώδικα. Αλλά ήταν προφανώς αντίθετη στην αρχή «Κανένα έγκλημα χωρίς νόμο».

Ο Ποινικός κώδικας του 1926 ήταν κατασταλτικός και διεύρυνε περισσότερο την ασάφεια των διατυπώσεων του ποινικού νόμου, Το άρθρο 58, με τις διάφορες παραγράφους του, τιμωρούσε «κάθε πράξη που **στοχεύει στην ανατροπή, υπονόμευση ή εξασθένηση της σοβιετικής εξουσίας των εργατών και αγροτών και της κυβέρνησης των εργατών και αγροτών**».

Αλλά εκτός από την πράξη τιμωρούσε και (άρθρο 58-10) «..κάθε προπαγάνδα ή διαφώτιση που περιέχει κάλεσμα σε ανατροπή, υπονόμευση ή εξασθένηση της σοβιετικής εξουσίας»

Ενώ το άρθρο 59 ποινικοποιούσε κάθε πράξη, που **“χωρίς να στοχεύει άμεσα στην ανατροπή της σοβιετικής εξουσίας και της κυβέρνησης των εργατών και αγροτών, καταλήγει ωστόσο να διαταράσσει την ομαλή λειτουργία των οργάνων διοίκησης ή της εθνικής οικονομίας**».

Απειλή τιμωρίας λοιπόν και κατά σκοπό και κατ'αποτέλεσμα για όποιον εχθρεύεται η διαταράσσει την εξουσία.

Τι σημαίνει, ωστόσο, ανατροπή, υπονόμευση ή εξασθένηση της σοβιετικής εξουσίας ;

Τι σημαίνει το «παρότι δεν έχει στόχο την ανατροπή της κυβέρνησης, αντικειμενικά διαταράσσει την ομαλή λειτουργία...»;

Τι σημαίνει αντικειμενικά ομαλή λειτουργία της κυβέρνησης;

Και κυρίως, ποιός καθορίζει το περιεχόμενο των εννοιών αυτών;

Το ποινικό δίκαιο της Σοβιετικής Ένωσης δεν θέλησε να αποκλείσει την ποινική απειλή κατά των φρονημάτων και να περιορίσει τις ποινικές κυρώσεις σε πράξεις. Αυτό που λέμε και ξαναλέμε, εδώ και χρόνια, οι προοδευτικοί νομικοί, ότι το ποινικό δίκαιο είναι δίκαιο πράξεων και όχι προθέσεων, δίκαιο ευθύνης πραγματικής και όχι αντικειμενικής και δίκαιο ευθύνης ατομικής και όχι συλλογικής καθώς δίκαιο αποδείξεων και όχι ενδείξεων, φαίνεται ότι χρειάστηκε πολλά χρόνια για να μπορέσει να κατακτηθεί και μέσα και έξω από τη Σοβιετική Ένωση.

Στα άρθρα 58 και 59 του Ποινικού Κώδικα του 1926 στηρίχθηκαν οι κατηγορίες που αποδόθηκαν στις δίκες της Μόσχας το 1936 και ήταν φυσικά τα ίδια χρόνια που ο Χίτλερ έστηνε στην προβοκάτσια του Ράιχσταγκ τον Δημητρώφ, που στην Ισπανία μαινόταν ο εμφύλιος, που στην Ελλάδα πηγαίναμε από τις φυλακίσεις, τις εξορίες και το ιδιώνυμο στη δικτατορία του Μεταξά, στην Ιταλία από χρόνια είχε κυριαρχήσει ο Μουσολίνι και που, για να είμαστε πλήρεις, διατάξεις αυτού του επιπέδου επιβιώνουν ακόμη και σήμερα και δυστυχώς ισχύουν ακόμα στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα (ενδεικτικά Π.Κ. 141, 183 – 185, 191, 192 κλπ)..

Τρία χρόνια πριν το ιδιώνυμο του Βενιζέλου (ν. 4229/1929) σύμφωνα με το οποίο «Όστις επιδιώκει την εφαρμογήν ιδεών εχουσών ως έκδηλον σκοπόν την δια βιαίων μέσων ανατροπή του κρατούντος κοινωνικού συστήματος .....τιμωρείται με φυλάκισιν τουλάχιστον 6 μηνών» (ίδια κατά σύμπτωση με την απειλούμενη από το άρθρο 58-10 του Σοβιετικού Ποινικού Κώδικα), που ορθά με αντιξοότητες πολεμά ο Παντελής Πουλιόπουλος διατυπώνοντας ότι αντίκειται στη συνταγματική ελευθερία της έκφρασης και προστατεύει ανύπαρκτο στη συνταγματική τάξη έννομο αγαθό (το «κρατούν κοινωνικό σύστημα»), η μετεπαναστατική Σοβιετική Ένωση έχει θεσπίσει τις παραπάνω επίσης ανελεύθερες ρυθμίσεις.

Έτσι, όσο και αν το μέτρο σύγκρισης είναι επιβεβλημένο για την εκτίμηση των ιστορικών αναλογιών της εποχής, αυτό δεν ελαφρύνει τη θέση μας απέναντι στο νέο Σοβιετικό Δίκαιο, ούτε διασκεδάζει την πικρία γιατί δεν μπόρεσε να αναπτύξει περισσότερο συγκεκριμένες κατακτήσεις του νομικού πολιτισμού, Απλώς διαπιστώνουμε ιστορικά ότι η παραγωγή αυτών των κατακτήσεων προϋποθέτει ένα συγκροτημένο εργατικό και λαϊκό κίνημα με στοχοθεσία και ικανότητα να μπορέσει να την εκπληρώσει. Και αυτή η τελευταία φαίνεται ότι δεν υπήρχε.

Η απώλεια της ουσιαστικής σημασίας του εργατικού ελέγχου, αποτυπώνεται περισσότερο ανάγλυφα, παρά οπουδήποτε αλλού, στην εξέλιξη της ελεύθερης εκλογής και

ανακλητότητας των Σοβιέτ, όπως αυτή προβλέφθηκε αρχικά στο άρθρο 78 του συντάγματος του 1918.

Η διατύπωσή του ήταν «*οι εκλογείς αυτοί που εξέλεξαν αντιπρόσωπο για τα Σοβιέτ, έχουν ανά πάσα στιγμή το δικαίωμα της ανακλήσεως αυτού και της διενέργειας νέων εκλογών, σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις*».

Ήδη, πριν η διάταξη αυτή τροποποιηθεί, ιθύνοντα στελέχη της σοβιετικής εξουσίας της δεκαετίας του 1930, όπως ενδεικτικά ο Ζντάνοφ στην εισήγησή του στην ολομέλεια της κεντρικής επιτροπής στις 29 Φεβρουαρίου 1937, παραδέχεται ότι **οι εκλογικές διαδικασίες έχουν μετατραπεί σε εικονικές**, όπου οι αξιωματούχοι εξασφάλιζαν την επανεκλογή τους μέσα σε ένα ιδιόμορφο πολιτειακό σύστημα.

Είχε ήδη έρθει η αποδυνάμωση του δικαιώματος των εκλογών αντιπροσώπων, στο άρθρο 142 του Συντάγματος του 1936, το οποίο πλέον όριζε ότι πλέον

«κάθε αντιπρόσωπος μπορεί να ανακληθεί οποτεδήποτε με απόφαση της πλειοψηφίας των εκλογέων, κατά τη διαδικασία που προβλέπει ο νόμος».

Έτσι λοιπόν, στην «άνω στιγμή», με την οποία καθιερώθηκε η ελευθερία του άρθρου 78 του Συντάγματος του 1918, προστέθηκαν δύο κάτω στιγμές. Η μία ότι, για να ανακαλέσει ο εκλογέας τον αντιπρόσωπό του, απαιτείται απόφαση της πλειοψηφίας και η δεύτερη, ότι και αυτό υπόκειται σε περιορισμούς που προβλέπονται από το νόμο. Ανάλογη βέβαια διατύπωση είχε το, πολύ μεταγενέστερο, σύνταγμα του 1977 της, κατ' ευφημισμό, Σοβιετικής Ένωσης τότε στο άρθρο 107.

Ωστόσο, όπως προκύπτει από τα προαναφερόμενα, η εξέλιξη του σοβιετικού δικαίου δεν είναι παρά η καθυστερημένη αντανάκλαση της διαδικασίας αποδυνάμωσης της εργατικής εξουσίας και της μετατόπισης του κέντρου βάρους από την εργατική τάξη και το λαό, αρχικά στη γραφειοκρατία και μετέπειτα στην αστική τάξη της χώρα αυτής, Φυσικό ήταν, οι διατυπωμένες, μετέπειτα, νομικές επιλογές να ενισχύουν της δύναμης της τελευταίας. Είναι αξιοσημείωτο ακόμη, ότι το απεργιακό δικαίωμα δεν καθιερώθηκε ποτέ, ρητά, σε κανένα σοβιετικό σύνταγμα. Ίσως γιατί στο πρώτο Σύνταγμα του 1918 θεωρήθηκε αυτονόητο, ως ευκόλως εννοούμενο. Ωστόσο, δεν προβλέφθηκε ποτέ σε κανένα από τα επόμενα συντάγματα και εύκολα θα μπορούσε να πει κανείς για κάποιον που ζητούσε την κήρυξη απεργίας, ότι ενεργεί παράνομα, σύμφωνα με τα άρθρα 58 και 59 του σοβιετικού ποινικού κώδικα του

1926, αφού με τον τρόπο αυτό διαταράσσει την ομαλή λειτουργία της κυβέρνησης ή σκοπεύει στην ανατροπή και την αποδυνάμωσή της.

Ίσως για αυτό είναι πολύ περιορισμένη η μαρξιστική έρευνα και βιβλιογραφία και για το σοβιετικό μετεπαναστατικό δίκαιο. Καμία κομμουνιστική τάση δεν το διέδωσε ποτέ ιδιαίτερα, προφανώς γιατί συνειδητοποιούσε ότι δεν αποτελεί προνομιακό προπαγανδιστικό προϊόν. Υπέκυπτε δε εύκολα στις δυτικές κριτικές περί ανελευθερίας, έλλειψης εκλογών κλπ.

Και είναι αντιφατικό ότι η παραχώρηση πολιτικών ελευθεριών θα λειτουργούσε υπέρ της αστικής τάξης. Τι ανάγκη έχει τις πολιτικές ελευθερίες για να ασκήσει εξουσία η αναδυόμενη αστική τάξη όταν έχει κατορθώσει να αποκτήσει τον έλεγχο στα μέσα παραγωγής; Και υπέρ τίνος ενεργεί στην περίπτωση αυτή η απαγόρευση; Δυστυχώς τα ερωτήματα δεν είναι θεωρητικά. Αναδεικνύονται από την εξέλιξη της Σοβιετικής επανάστασης.

Κλείνοντας την τοποθέτησή μου, δύο θεωρώ ότι είναι τα ζητήματα, τα οποία θα πρέπει να μας προβληματίσουν και να αποτελέσουν το αποστάλαγμα της πολιτικής επεξεργασίας της ιστορικής αυτής εμπειρίας και θεώρησης.

Το πρώτο είναι ότι η διαμόρφωση και ο τρόπος εφαρμογής του δικαίου, σε κάθε ιστορική στιγμή, αντανακλά το επίπεδο της έκβασης της ταξικής πάλης τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο και ταυτόχρονο ο τρόπος με τον οποίο οι εργατική τάξη και ο λαός διεκδικεί τα δικαιώματά του, το επίπεδο ωριμότητας και συγκρότησής τους και το επίπεδο ικανότητάς τους να τα ασκήσουν, αποκρυσταλλώνεται στο σύστημα δικαίου που δημιουργούν, διακηρύσσουν, διατυπώνουν και τελικά επιβάλλουν και εφαρμόζουν.

Το δεύτερο είναι ότι, αυτό που οι αστοί ονομάζουν «κατακτήσεις του νομικού πολιτισμού, συνταγματικά δικαιώματα και ελευθερίες», δεν αποτελούν κατακτήσεις οποιουδήποτε μεταφυσικού νομικού πολιτισμού ή πεφωτισμένες παραχωρήσεις των κυρίαρχων τάξεων, αλλά κατακτήσεις της εργατικής τάξης και του λαού απέναντι στην εξουσία, από την οποία οφείλουμε να απαιτούμε πάντοτε την παροχή έννομης προστασίας, την υπεράσπιση των δημοκρατικών δικαιωμάτων και των ελευθεριών, όπως απαιτούμε το μισθό, τη σύνταξη και τις κοινωνικές παροχές. Γιατί και οι ελευθερίες και τα δικαιώματα δεν προέκυψαν στη νομοθεσία από παρθενογένεση, ούτε από την καλοσύνη ή τον πολιτισμό οποιασδήποτε εξουσίας. Κατακτήθηκαν με αγώνες και η διαρκής ταξική πάλη, ανάλογα με τη διακύμανσή της μπορεί να αποφέρει την κατοχύρωση και τη διεύρυνσή τους ή τη συρρίκνωση και τον περιορισμό. Και πρέπει να τα πάρουμε μαζί μας ως αδιαπραγμάτευτα κεκτημένα στην

κοινωνία που θα οικοδομήσουμε με σκοπό να τα διευρύνουμε και όχι να τα συρρικνώσουμε.

Η περίοδος της πρώιμης σοσιαλιστικής επανάστασης της Σοβιετικής Ένωσης, που σήμερα την αποτιμάμε, 100 χρόνια μετά από την πραγματοποίησή της, μας τροφοδοτεί με τα πολύτιμα αυτά κοινωνικά και ιστορικά διδάγματα. Ζούμε σε μια καπιταλιστική κρίση διεθνή, ογκούμενη και επιδεινούμενη, που διαμορφώνει καθημερινά τις αντικειμενικές συνθήκες της αντικαπιταλιστικής ανατροπής. Χρέος να είναι να δημιουργήσουμε, μέσα από τη σωστή αξιοποίηση των διδαγμάτων της Οκτωβριανής Επανάστασης, τις υποκειμενικές συνθήκες εκείνες, που θα μπορέσουν να κάνουν αυτή την επανάσταση διαρκή και ολοκληρωμένη σε βάση και εποικοδόμημα, να μπορέσουν να κάνουν την εργατική τάξη ικανή να κυβερνάει, απαλλάσσοντας την από διαχειριστές και γραφειοκράτες και φυσικά απαλλάσσοντάς την από νομικούς καταναγκασμούς οι οποίοι την εγκλωβίζουν παρά να την απελευθερώνουν.

Γιατί εκείνο που κυρίως μας διδάσκει η ιστορία της Οκτωβριανής επανάστασης είναι ότι η Ιστορία αφενός δεν προγραμματίζεται και αφετέρου – κυρίως – δεν συγχωρεί.

Σας ευχαριστώ.

Αθήνα, 29/4/2017

Κώστας Παπαδάκης